

การปฏิสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24 Buddhist Relation between Thailand and Sri Lanka in 17th-18th Century

พระมหาพจน์ สุวโจ^{1*}, พระครูศรีปัญญาวิกรม², ไว ชีรัมย์³, และชยาภรณ์ สุขประเสริฐ⁴

Phramaha Phocana Suvaco¹, Phrakrusripanyavikrom², Wai Chueram³,
and Chayaporn Sukprasert⁴

¹⁻³อาจารย์วิทยาลัยพุทธบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Lecturer, Buriram Buddhist College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

⁴อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Lecturer, Chaiyabhum Buddhist
College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

*Corresponding Author; e-mail : phocana14@gmail.com

DOI : 10.65205/jasru.2025. 3035

Received : September 14, 2025; Revised : December 12, 2025; Accepted : December 16, 2025

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) ศึกษาการพระพุทธรูปของไทยในพุทธศตวรรษที่ 24 2) ศึกษาการพระพุทธรูปของศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24 และ 3) ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธรูประหว่างไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24 การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ แล้วนำมาสรุปวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การพระพุทธรูปของไทยในพุทธศตวรรษที่ 24 ชี้ให้เห็นว่าสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระสงฆ์จำนวนมากพากันประพาศิทธิพระธรรมวินัย จนสถาบันพระมหากษัตริย์ต้องชำระอธิกรณ์หลายครั้ง พร้อมตรากฎหมายหลายฉบับเพื่อควบคุมพฤติกรรมของพระสงฆ์ บทบาทเด่นชัดของสถาบันกษัตริย์คือการส่งคายนาพระไตรปิฎกและการจัดการศึกษา เพื่อเป็นคู่มือสำหรับสั่งสอนพระสงฆ์สามเณร ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว บ้านเมืองเข้าสู่ภาวะปกติและการค้ารุ่งเรือง สมัยนี้พระสงฆ์ศรีลังกาหลายรูปเดินทางมาสืบการพระศาสนาในไทย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้ส่งพระสงฆ์ไทยเดินทางไปศรีลังกา เพื่อสืบข่าวการพระศาสนา 2) การพระพุทธรูปของศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24 พบว่าช่วงแรกเกิดความบาดหมางระหว่างกษัตริย์ทมิฬราชวงศ์นัยกัรและพสกนิกรชาวสิงหล เป็นเหตุให้ชาวสิงหลชักชวนอังกฤษเข้ายึดครองอาณาจักรแคนดี้ ช่วงท้ายตรงกับสมัยอังกฤษเข้าปกครองเกาะลังกา แม้เบื้องต้นอังกฤษจะออกกฎหมายคุ้มครองพระพุทธรูป แต่ก็ให้อิสระแก่นักบวชชาวคริสต์สามารถเผยแพร่ศาสนาได้อย่างเสรี พร้อมสนับสนุนให้ก่อตั้งโรงเรียนเพื่อสอนลูกหลานชาวสิงหลให้เข้ารับเป็นคริสต์ และ 3) การปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธรูประหว่างไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24 พบว่าไทยต้องการทราบการพระพุทธรูปในศรีลังกา โดยเฉพาะวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์และประเพณีอันดีงามของชาวพุทธศรีลังกา พร้อมต้องการยึดคัมภีร์หายากมาคัดลอก ส่วนศรีลังกาต้องการความสนับสนุนการเดินทางและการบวชในคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย

คำสำคัญ (Keywords) : พุทธศาสนา, ไทย, ศรีลังกา, ความสัมพันธ์, พุทธศตวรรษที่ 24

Citation : Suvaco., P., sripanyavikrom.,S., Chueram., W., & Sukprasert, C. (2025). Buddhist Relation between Thailand and Sri Lanka in 17th-18th Century. *Journal of Academic Surindra Rajabhat*, 3(6), 53-66.

<https://doi.org/10.65205/jasru.2025. 3035>

Abstract

This research has three objectives: 1) to study Buddhism in Thailand in the 17th-18th Century, 2) to study Buddhism in Sri Lanka in the 17th-18th Century, and 3) to examine Buddhist interactions between Thailand and Sri Lanka in the 17th-18th Century. This study is qualitative research, utilizing data collection from documents, textbooks, academic articles, and related research, both primary and secondary sources. The collected data is then analyzed and synthesized in a descriptive manner.

The results of research found that:

1) Buddhism in Thailand in the 17th-18th Century revealed that during the reign of King Rama I and King Rama II, many monks engaged in misconduct, violating the monastic discipline. As a result, the monarchy had to conduct the issues many times, enacting several laws to regulate the behavior of Buddhist monks. A prominent role of the monarchy during this period was the recitation of the Tripitaka and the establishment of education systems, which served as a guide for instructing monks and novices. As the reign of King Rama III, the country returned to stability and prosperity, numerous Sri Lankan monks traveled to Thailand to survey Buddhist situations. In response, King Rama III sent Thai monks to Sri Lanka to investigate the condition of Buddhist situations. 2) Buddhism in Sri Lanka in the 17th-18th Century revealed that there was a conflict between Tamil Nayaka dynasty and the Sinhalese population, leading the Sinhalese to invite the British to occupy the kingdom of Kandy. The later period coincided with British colonial rule over the island of Sri Lanka. Although the British initially enacted laws to protect Buddhism, they also granted religious freedom to Christian missionaries, allowing them to freely propagate Christianity. Furthermore, the British supported the establishment of schools aimed at converting Sinhalese children to Christianity, and 3) Buddhist interactions between Thailand and Sri Lanka in the 17th-18th Century showed that Thailand primarily interested to understand the condition of Buddhism in Sri Lanka, particularly the monastic practices and the virtuous customs of Sri Lankan Buddhists. Thailand also wanted to borrow rare scriptures for the purpose of copying them. On the other hand, Sri Lanka wanted to support for travel and ordination within Dhammayutika Nikaya.

Keywords: Buddhism, Thailand, Sri Lanka, Relation, 17th-18th Century

Citation : พระมหาพจน์ สุวโจ, พระครูศรีปัญญาวิกรม, ไว ชีรัมย์ และชยาภรณ์ สุขประเสริฐ. (2568). การปฏิสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ, 3(6), 53-66. <https://doi.org/10.65205/jasrru.2025.3035>

3035

บทนำ (Introduction)

ประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 24 ไทยเปลี่ยนอาณาจักรใหม่ภายใต้ราชวงศ์จักรี มีกรุงรัตนโกสินทร์เป็นเมืองหลวง เหตุการณ์บ้านเมืองต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากพม่า ถึงกระนั้นก็ไม่ละเลยคณะสงฆ์ ด้วยการชำระอภิศงฆ์พร้อมแต่งตั้งพระเถระผู้ใหญ่ผู้ดั่งงามด้วยวัตรปฏิบัติให้ดำรงในสมณศักดิ์ตามฐานานุกรณเพื่อช่วยเหลือปกครองดูแลพระสงฆ์สามเณรตลอดสังฆมณฑล (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), 2555; พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรินทร์, 2545) ครั้นเห็นว่าพระสงฆ์ประพฤติผิดพระธรรมวินัย ก็โปรดให้ตรากฎหมายเพื่อควบคุมพระสงฆ์สามเณรให้ประพฤติดีงาม (กฎหมายตราสามดวง, 2505) ส่วนด้านการศึกษาก็โปรดให้มีการส่งคายนามพระธรรมวินัย เพื่อให้เป็นคู่มือการศึกษาสำหรับพระสงฆ์สามเณร (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), 2555) อีกส่วนหนึ่งโปรดให้ปรับแก้หลักสูตรการศึกษาคณะสงฆ์อย่างเหมาะสม (สนามหลวงแผนกบาลี, 2548) สมัยนี้คณะสงฆ์นิคายใหม่ในชื่อว่าธรรมยุติกนิกาย โดยมีพระวชิรญาณเถระเป็นหัวหน้า ก็มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกา (มหามกุฏราชานุสรณีย์, 2511; พระมหาพจน์ สุวโจ, 2567) สมัยเดียวกันอาณาจักรแคนดีของศรีลังกาก็เผชิญกับการล่มสลาย เพราะราชโอรสอับดินพลาตของพระเจ้าศรีวิกรมราชสิงหะ (K.M.P. Kulasekera, 1984; H.W. Codrington, 1995) นับตั้งแต่ทรงลู่โทษะเปียดเบียนพระสงฆ์ (L.S. Dewaraja, 1988) รวมถึงประหารชีวิตพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ (Punchibandara Dolapihililla, 1959) เป็นเหตุให้อาณาประชาราษฎร์เปิดประตูเมืองให้อังกฤษเข้ายึดเมืองหลวงแคนดีอย่างง่ายดาย ครั้นเข้ายึดครองเกาะลังกาได้หมดแล้ว อังกฤษหันไปสนับสนุนนักบวชชาวคริสต์ ด้วยการอนุญาตให้เผยแพร่คริสต์ศาสนาได้อย่างเสรี (Kitsiri Malalgoda, 1976) ด้านคณะสงฆ์ก็แตกแยกเป็นสยามนิกายแห่งเมืองแคนดีกับอมรปุรณิกายแห่งเมืองปักษิไต้ (Kitsiri Malalgoda, 1976) ด้วยเหตุนี้ การพระพุทธศาสนาในศรีลังกาก็ร่วงโรยถอยหลัง คณะสงฆ์จึงพากันแสวงหาอาณาจักรชาวพุทธ โดยมีจุดประสงค์คือส่งเสริมสนับสนุนพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองดังเดิม

ผู้วิจัยเห็นว่าการพระพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24 มีประเด็นชวนสนใจหลายมิติ ทั้งด้านพระพุทธศาสนาและเหตุการณ์บ้านเมือง โดยเฉพาะหลักฐานฝ่ายไทยระบุว่า สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีพระสงฆ์ศรีลังกาเดินทางมาสืบการพระศาสนาในไทยหลายรูป เป็นเหตุให้พระองค์ส่งพระสงฆ์ไทยเดินทางไปสืบการพระศาสนาที่เกาะลังกา (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), 2555) ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระสงฆ์ศรีลังกาอีกหลายคนเดินทางมาสืบการพระศาสนาที่เมืองไทย พระองค์ก็โปรดให้ส่งพระสงฆ์ไทยไปสืบการพระศาสนาที่ศรีลังกาถึง 2 ชุด (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), 2555) ประเด็นน่าสนใจคือกรณีพระมหากษัตริย์ไทยส่งพระสมณทูตไปศรีลังกา เป็นผลมาจากการรับรู้ที่ศรีลังกาเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาเหมือนอดีตหรือไม่? หรือว่าเป็นเพราะต้องการรับรู้สถานการณ์เพื่อส่งเคราะห์คณะสงฆ์ เช่นเดียวกับสมัยอาณาจักรอยุธยา? ขณะเดียวกันพระสงฆ์ศรีลังกาที่เดินทางมาประเทศ แม้จะมีวัตถุประสงค์สืบหาพระศาสนาและปูชนียสถานสำคัญ แต่ความจริงคือต้องการพึ่งพระบรมสมภารของกษัตริย์ เพื่อสนับสนุนคณะสงฆ์และช่วยเหลือพระศาสนาในศรีลังกาหรือไม่? หรือว่าต้องการราชูปถัมภ์เฉพาะนิกายใดนิกายหนึ่ง? ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากมีการวิเคราะห์การปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกา น่าจะทำให้ทราบชัดเจนว่าจุดประสงค์แท้จริงของการปฏิสัมพันธ์คืออะไร? ส่งผลต่อทั้งสองฝ่ายอย่างไรบ้าง? และเกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างไรบ้าง?

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. ศึกษาการพระพุทธศาสนาของไทยในพุทธศตวรรษที่ 24
2. ศึกษาการพระพุทธศาสนาของศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24
3. ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24

การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)

1. การปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังการณกรรมเล่มแรกที่เสนอภาพรวมด้านนี้คือหนังสือ “เรื่องประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป” เป็นผลงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เนื้อหาพรรณนาถึงการสถาปนาสยามวงศ์ในศรีลังกาอย่างละเอียดทุกขั้นตอน โดยอ้างอิงหลักฐานจากไทยและศรีลังกา สำหรับความสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาในศตวรรษที่ 24 ผู้เขียนนำเสนอสมณสาสน์ระหว่างไทยและศรีลังกามาตีพิมพ์เผยแพร่ แต่เรียบเรียงตามเหตุการณ์เท่านั้นไม่ได้วิเคราะห์ถึงในรายละเอียด เหมือนต้องการชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกาสืบเนื่องเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ, 2546) ส่วนกรณีพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ส่งพระสงฆ์ไปสืบการพระศาสนาในศรีลังกานั้น ผู้เขียนน่าจะต้องการตั้งคำถามปลายเปิดว่าสมัยนั้นเกาะลังกาคงเป็นอาณานิคมของอังกฤษเรียบร้อยแล้ว แต่เหตุใดพระมหากษัตริย์ไทยทั้งสองพระองค์จึงโปรดให้ส่งพระสงฆ์ไทยไปศรีลังกา เหตุผลดังกล่าวเป็นเรื่องศาสนาหรือการเมือง? หนังสือเล่มต่อมาเป็นผลงานของพระมหาพจน์ สุวโจ ซึ่งได้แปลและเรียบเรียงหนังสือเรื่อง “200 ปี วิชิตยานุสรณ์: สมณสาสน์ระหว่างไทยกับศรีลังกา” เนื้อหาเป็นการรวบรวมสมณสาสน์ที่เขียนโต้ตอบกันระหว่างไทยและศรีลังกา จำนวน 38 ฉบับ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้มีบทบาทสำคัญในการเขียนสมณสาสน์โต้ตอบพระสงฆ์ศรีลังกาคือพระวชิรญาณภิกขุ ข้อมูลเน้นกล่าวถึงการพระศาสนาของทั้งสองฝ่าย คติความเชื่อและวัตรประเพณี รวมถึงการยึดมั่นถือมั่นสำคัญเพื่อคัดลอกเก็บไว้ ส่วนด้านการเมืองของศรีลังกาสมัยนั้นหลักฐานระบุว่าเกาะลังกาคงเป็นอาณานิคมของอังกฤษ แต่พระศาสนายังได้รับการอุปถัมภ์เป็นอย่างดี สำหรับคณะสงฆ์ศรีลังกานั้นได้แยกเป็น 2 กลุ่ม กล่าวคือ คณะสงฆ์สยามวงศ์ซึ่งเคยอุปสมบทกับพระอุบาลีมหาเถระสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ และคณะสงฆ์อมรปุณิกาย (หลักฐานไทยนิยมเรียกว่ามะรัมมะวงศ์) ซึ่งเดินทางไปบวชกับคณะสงฆ์พม่าแห่งเมืองอมรปุระสมัยพระเจ้าปดุง คณะสงฆ์ทั้งสองกลุ่มต่างปกครองกันเป็นอิสระและขัดแย้งกันและกันหลายเรื่อง (พระมหาพจน์ สุวโจ, 2567) จะเห็นได้ว่าจุดประสงค์ของฝ่ายไทยต้องการสืบข่าวพระศาสนาและยึดมั่นถือมั่นสำคัญจากศรีลังกา ส่วนฝ่ายศรีลังกานอกจากต้องการสืบข่าวพระศาสนาในไทยแล้ว ยังประสงค์ความอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ไทยในฐานะเป็นกษัตริย์ชาวพุทธ และขอรับรองการก่อตั้งคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย

2. การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในศรีลังกา ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นนี้เริ่มต้นจากดุชนิพนธ์เรื่อง “Buddhism and Christianity in Ceylon 1796-1948” ผลงานของ Charles Winston Karunaratna เนื้อหากล่าวถึงอุปสรรคการเผยแผ่คริสต์ศาสนาของนักบวชคริสต์หลายนิกาย เพราะต้องเผชิญกับการต่อต้านของชาวศรีลังกาซึ่งมองว่าชาวตะวันตกเป็นศัตรู นักบวชชาวคริสต์เริ่มต้นเผยแผ่ด้วยการสร้างความคุ้นเคยแบบฉันทมิตร กล่าวคือด้วยการเข้าไปหาพระสงฆ์ศึกษาเล่าเรียนภาษาสิงหลและภาษาบาลี รวมถึงศึกษาคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาจนเข้าใจของแตกฉาน ต่อมาอาศัยเครื่องพิมพ์จึงสามารถเผยแผ่คริสต์ธรรมคำสอนได้อย่างกว้างขวาง ด้วยการแปลงคำสอนคริสต์ศาสนาให้สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา

Citation : พระมหาพจน์ สุวโจ, พระครูศรีปัญญาวิกรม, ไว ชีรัมย์ และชยาภรณ์ สุขประเสริฐ. (2568). การปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ, 3(6), 53-66. <https://doi.org/10.65205/jasru.2025.3035>

รวมไปถึงการโจมตีคำสอนของพระพุทธศาสนาจนนำไปสู่การโต้ว่าที่หลายครั้ง (Charles Winston Karunaratna, 1974) ต่อมาเป็นหนังสือเรื่อง “Buddhism in Sinhalese Society 1750-1900” ผลงานของ Kitsiri Malalgoda ได้พรรณนาเหตุการณ์ทางศาสนาภายหลังการประดิษฐานสยามวงศ์ไม่นาน จนกระทั่งถึงการเดินทางมาเกาะลังกาของนายพันเอกเฮนรี สตีล ออลคอตต์ (Colonel Henry Steel Olcott) เนื้อหาส่วนหนึ่งกล่าวถึงการโต้ตอบสมณศาสนระหว่างศรีลังกากับไทย โดยเฉพาะเรื่องราวการสถาปนาอมรปุรนิกาย ซึ่งมีสาเหตุมาจากพระสงฆ์สยามนิกายปิดกั้นการบวชกุลบุตรวรรณะอื่นนอกจากวรรณะโคยิคามะ เป็นเหตุให้กุลบุตรวรรณะอื่นบริเวณหัวเมืองชายทะเลพากันเดินทางไปบวชที่พม่า ประเด็นเพิ่มเติมคือผู้เขียนชี้ว่าการก่อตั้งอมรปุรนิกาย มาจากการแข่งขันอำนาจระหว่างกลุ่มขุนนางชั้นมูตาลีแยร์ เนื่องจากขุนนางเหล่านี้มาจากหลากหลายวรรณะและต้องการยกย่องวรรณะของตน จึงสนับสนุนให้กุลบุตรวรรณะของตนเดินทางไปบวชที่พม่า (Kitsiri Malalgoda, 1976: 96-104) หลักฐานเบื้องต้นตรงกัน 2 ประเด็น คือ พระพุทธศาสนาสมัยนี้ได้รับผลกระทบจากการเผยแผ่คริสต์ศาสนาภายใต้การสนับสนุนของอังกฤษ และจากความขัดแย้งภายในคณะสงฆ์เองอันเป็นสาเหตุมาจากเรื่องวรรณะ จึงทำให้ชาวราสต้องเข้ามาช่วยปฏิรูปพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่ ภายใต้การนำของนายพันเอกเฮนรี สตีล ออลคอตต์

3. นิกายสงฆ์ในศรีลังกา เอกสารเกี่ยวกับนิกายสงฆ์ในศรีลังกามีหลายเล่ม เริ่มต้นจากหนังสือเรื่อง “Golden Links Myanmar-Sri Lanka” ผลงานของ Ahungalle Arunatilaka เนื้อหากล่าวถึงกำเนิดและพัฒนาการของคณะสงฆ์อมรปุรนิกายยุคแรกเริ่มอย่างละเอียด จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้คือผู้เขียนอ้างถึงผลงานด้านวรรณกรรมจำนวนมากของพระเถระนักปราชญ์แห่งอมรปุรนิกาย ผู้เขียนให้ความสำคัญเป็นกรณีพิเศษคือการร่วมมือร่วมใจกันของคณะสงฆ์อมรปุรนิกาย ในการโต้ว่าทะกับนักบวชชาวคริสต์ จนสามารถเรียกคืนศรัทธาชาวพุทธ ส่วนความขัดแย้งภายในคณะสงฆ์อมรปุรนิกายมีกล่าวถึงน้อยมาก สันนิษฐานว่าผู้เขียนต้องการอธิบายมุมมองที่เป็นส่วนดีเท่านั้น เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ นอกจากนั้น ผู้เขียนยังให้ความสำคัญด้านความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์อมรปุรนิกายกับคณะสงฆ์พม่านับแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยย้ำว่าคณะสงฆ์อมรปุรนิกายของศรีลังกามองคณะสงฆ์พม่าในฐานะต้นกำเนิดเสมอมา (Ahungalle Arunatilaka, 1999) ต่อมาเป็นหนังสือเรื่อง “Buddhist Nikayas in Sri Lanka” ผลงานของ T.G. Kulatunge ได้อธิบายเรื่องราวของนิกายสงฆ์ในศรีลังกาอย่างละเอียด นับตั้งแต่การสถาปนาสยามวงศ์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยลงลึกถึงประวัติความเป็นมาของนิกายย่อยแต่ละกลุ่มอย่างน่าสนใจ ประเด็นคือผู้เขียนไม่ระบุชัดเจนว่าการแตกแยกนิกายสงฆ์มาจากสาเหตุใด แต่หากวิเคราะห์รายละเอียดจะเห็นว่าสาเหตุหลักเกิดจากความไม่ประนีประนอมเรื่องวรรณะ เพราะมาจากเหตุผลทางการเมืองและการครอบครองทรัพย์สินของพระสงฆ์ ประเด็นเสริมคือขุนนางชั้นมูตาลีแยร์บริเวณหัวเมืองปักษ์ใต้ขายทะเลพยายามสนับสนุนพระสงฆ์วรรณะตน เพื่อยกสถานภาพให้โดดเด่นเหนือกว่าวรรณะอื่น (T.G. Kulatunge, 2018) ประเด็นที่น่าสนใจคือหนังสือทั้งสองเล่มชี้ปัญหาของคณะสงฆ์ศรีลังกาไปในทิศทางเดียวกันคือเรื่องวรรณะ โดยเฉพาะพระสงฆ์หัวเมืองแคนตีผู้สังกัดวรรณะโคยิคามะ และพระสงฆ์หัวเมืองปักษ์ใต้ผู้สังกัดนอกรวรรณะโคยิคามะ ปัญหาดังกล่าวเปิดช่องให้พระสงฆ์ศรีลังกาพากันก่อตั้งนิกายเป็นจำนวนมาก

4. การปกครองของอังกฤษ วรรณกรรมเกี่ยวกับสมัยอังกฤษปกครองมีประเด็นน่าสนใจเช่นกัน เริ่มต้นจากดัชนีหนังสือเรื่อง “The British Administration of the Maritime Provinces of Ceylon 1796-1802” ผลงานของ Upali Chandrabhaya Wickremaratne เนื้อหากล่าวถึงการบริหารของอังกฤษเกี่ยวกับที่ดินและแรงงาน การเกษตร ผลผลิตทางการค้า การค้าขาย กลุ่มชนทางสังคม และโครงการสวัสดิการของรัฐ สำหรับด้านพระพุทธศาสนานั้น ผู้เขียนเสนอประเด็นวิเคราะห์หลายด้าน ยกตัวอย่างเช่น

Citation : Suvaco., P., sripanyavikrom.,S., Chueram., W., & Sukprasert, C. (2025). Buddhist Relation between Thailand and

Sri Lanka in 17th-18th Century. *Journal of Academic Surindra Rajabhat*, 3(6), 53-66.

<https://doi.org/10.65205/jasrru.2025.3035>

บทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้รักษาวัฒนธรรมประเพณีของชาวสิงหล ข้อจำกัดด้านวรรณคดีคัมภีร์ของคณะสงฆ์สยามนิกาย และการแตกแยกเป็นนิกายใหม่ในชื่อว่าอมรปุรณิกาย คำถามปลายเปิดที่ผู้เขียนต้องการคำตอบคือ แท้จริงแล้วคณะสงฆ์ที่ครอบครองไว้เพียงเฉพาะกลุ่มพระสงฆ์เท่านั้นหรือไม่ เพราะเมื่อเผชิญกับการเผยแพร่ด้วยวิธีการสมัยใหม่ของนักบวชคริสต์ ดูเหมือนว่าพระพุทธศาสนาจะมีสภาพแข็งเพื่อขาดการปรับตัว ศาสนิกจึงเปลี่ยนศาสนาหันไปเข้ารีตคริสต์ศาสนาเป็นจำนวนมาก (Upali Chandrabhaya Wickremaratne, 1964) อีกเล่มหนึ่งเป็นดัชนีพนธ์เช่นกัน เรื่อง “British Administration in the Kandyan Provinces of Sri Lanka, 1813-1833” ผลงานของ K.M. Padmasiri Kulasekera ผู้เขียนเน้นกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างบริเวณเมืองแคนดี้ ระหว่างพุทธศักราช 2356-2376 ประเด็นหนึ่งซึ่งผู้เขียนวิเคราะห์เป็นกรณีพิเศษคือการยกเลิกระบบไพร่และสิทธิการยึดครองที่ดิน กรณีดังกล่าวทำให้อิทธิพลของขุนนางชาวแคนดี้หมดสิ้นไป อย่างไรก็ตาม แม้อังกฤษจะปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคมอย่างไร แต่ไม่เข้าไปลบล้างแทรกแซงอำนาจของคณะสงฆ์ เพราะอังกฤษทราบว่าคณะสงฆ์สยามวงศ์ยุคนั้นทรงอิทธิพลต่อสังคมมากเพียงใด สังเกตได้จากนักบวชคริสต์พยายามกดดันข้าหลวงหรือแทรกแซงรัฐบาลอังกฤษ เพื่อเสนอตัวเข้าไปเผยแผ่คริสต์ศาสนาบริเวณเมืองแคนดี้หลายต่อหลายครั้ง แต่ก็ถูกข้าหลวงปฏิเสธทุกครั้ง บทบาทเด่นชัดของคณะสงฆ์ยุคนี้คือร่วมมือกับชาวบ้านก่อกบฏต่อต้านอังกฤษและผลิตผลงานด้านวรรณกรรม (K.M. Padmasiri Kulasekera, 1984: Introduction)

หลักฐานเบื้องต้นชี้ให้เห็นว่านักวิชาการไทยและศรีลังกา พยายามศึกษาการพระพุทธศาสนาในบริบทประเทศของตนอย่างละเอียด โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 24 ประเด็นคือเอกสารหลักฐานเหล่านั้นล้วนศึกษาเฉพาะบริบทประเทศของตนเท่านั้น หาได้วิเคราะห์หรืออ้างถึงความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาประเทศอื่นไม่ ผู้เขียนจึงเห็นว่าบริบทด้านความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกา ช่วงระยะเวลาในพุทธศตวรรษที่ 24 มีประเด็นหลายอย่างชวนวิเคราะห์ หากมีการศึกษาวิจัยอย่างละเอียดจะสามารถชี้ให้เห็นหลายบริบท ทั้งด้านพระพุทธศาสนาและการเมือง อีกทั้งเป็นคุณูปการด้านความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกาอย่างละเอียด

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

1. ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาสิงหล เฉพาะที่กล่าวถึงเหตุการณ์ทางพระพุทธศาสนาทั้งของไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24 เพื่อชี้ให้เห็นหลักฐานต้นฉบับที่มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด ถัดมาเป็นการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ ตำรา บทความวิชาการ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาสิงหล

2. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล เริ่มต้นจากศึกษาการพระพุทธศาสนาของไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24 เพื่อชี้ให้เห็นว่าความเป็นไปของศาสนาในไทยและศรีลังกาเป็นอย่างไร มีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร และมีปฏิสัมพันธ์กันในลักษณะใด สุดท้ายเป็นการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา ระหว่างไทยและศรีลังกาอย่างละเอียด ทั้งในลักษณะสถาบันสงฆ์ต่อสถาบันสงฆ์ และสถาบันสงฆ์กับสถาบันกษัตริย์ เพื่อชี้ให้เห็นว่าการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดผลดีด้านใดบ้าง

3. ขั้นตอนการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยให้ความสำคัญข้อมูลปฐมภูมิเป็นหลัก โดยเฉพาะฉบับจริง เพราะเชื่อว่ามีค่าความน่าเชื่อถือมากที่สุด ถัดมาเป็นฉบับแปลโดยเฉพาะการแปลต้นฉบับภาษาสิงหลเป็น

ภาษาอังกฤษ แม้จะมีข้อมูลครบถ้วนแต่ก็มองเห็นข้อผิดพลาด จึงต้องมีการสอบทานกับฉบับภาษาสิงหลเป็นหลัก ส่วนภาษาไทยยึดข้อมูลปฐมภูมิโดยไม่ต้องอาศัยฉบับแปลภาษาอังกฤษ

ผลการวิจัย (Research Results)

1. การพระพุทธศาสนาของไทยในพุทธศตวรรษที่ 24

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นครองราชย์นั้น พระองค์ต้องเผชิญกับภาวะสงครามกับพม่าตลอดรัชกาล การจะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองจึงเป็นไปด้วยความเนิ่นช้า ส่วนการพระพุทธศาสนานั้น พระองค์เน้นจัดระเบียบสังฆมณฑลเป็นหลัก เนื่องจากเกิดอริกถหลายต่อหลายครั้งนับเนื่องแต่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีเป็นต้นมา ด้วยเหตุนี้ พระองค์และพระอนุชาธิราชจึงต้องพยายามหลายวิธี เพื่อสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา และสร้างความบริสุทธิ์ถึงดงามทางคณะสงฆ์ ศาสนูปถัมภ์หลายอย่างที่ปรากฏเป็นรูปธรรม คือ การสังคายนาพระไตรปิฎก เพื่อให้เป็นหลักตัดสินความถูกต้องของคณะสงฆ์ การจัดการศึกษาคณะสงฆ์ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติอันถูกต้องของคณะสงฆ์ การจัดระเบียบคณะสงฆ์ ด้วยการแต่งตั้งพระสงฆ์ที่ดงามด้วยศีลาจารวัตรให้ดำรงสมณศักดิ์ และถอดถอนพระสงฆ์ที่ประพฤติผิดพระธรรมวินัย (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), 2555) อีกส่วนหนึ่ง โปรดให้คัดเลือกพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ไปประจำวัดสำคัญในพระนคร เพื่อทำหน้าที่สั่งสอนพระภิกษุสามเณรให้ประพฤติดีงามตามพระธรรมวินัย นอกจากนั้น โปรดให้ตรากฎพระสงฆ์หลายฉบับ เพื่อควบคุมพระสงฆ์ให้ประพฤติดีงามตามหลักคำสอน ขณะเดียวกัน พระองค์ก็สร้างความสัมพันธ์กับคณะสงฆ์อย่างใกล้ชิด ในลักษณะการปรึกษาด้านพระศาสนาและข้อปฏิบัติกรณีเกิดความกังวลไม่สามารถตัดสินได้ด้วยพระองค์เอง ทำให้สถาบันกษัตริย์และพระสงฆ์ใกล้ชิดกันมากขึ้น (ประชุมพระราชปฤจฉา, 2550: 248-250) จะเห็นได้ว่าตลอดการครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แม้จะต้องเผชิญกับภัยสงครามแต่พระองค์ก็ทรงให้ความสำคัญกับคณะสงฆ์อย่างเต็มกำลัง เหตุเพราะคณะสงฆ์เป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนบ้านเมืองให้สงบสุข

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย การพระศาสนามิได้แตกต่างจากรัชสมัยของพระบรมมหาราชวงศ์มากนัก เพราะปรากฏเห็นว่าพระสงฆ์ผู้ใหญ่หลายรูปต้องอริกถ เป็นเหตุให้มีการสอบสวนและบังคับจับสึกเป็นจำนวนมาก พระองค์พยายามหาวิธีการปฏิรูปพระศาสนาหลายอย่าง จุดประสงค์เพื่อให้ศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของบ้านเมือง ยกตัวอย่างเช่น การตรากฎหมายคณะสงฆ์ เพื่อควบคุมพฤติกรรมของพระสงฆ์ การแปลหนังสือทำวัตรสวดมนต์ เพื่อให้ชาววังเข้าใจคำแปลจนเกิดศรัทธา การนิมนต์พระสงฆ์ผู้ใหญ่แต่งหนังสือโอวาทานุสาสนี เพื่อสั่งสอนให้พระภิกษุสามเณรสำรวมระวังพระวินัย (หนังสือโอวาทานุสาสนี, 2457) และการจัดงานวิสาขบูชา เพื่อให้ชาวพุทธเห็นความสำคัญเหตุการณ์เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า รูปแบบดังกล่าวแม้สาระจะเน้นไปทางพิธีการ แต่พระองค์ได้สอดแทรกหลักปฏิบัติสำหรับชาวพุทธ และข้อกฎหมายสำหรับพระภิกษุสามเณร เจตนาเพื่อให้พระสงฆ์สามเณรซึ่งทำผิดต้องรับโทษ ส่วนเจ้าพนักงานผู้ดูแลคณะสงฆ์ต้องมีส่วนรับโทษเช่นกัน (ประชุมพระราชปฤจฉา, 2550) หากมองอีกด้านหนึ่งเป็นการกระตุ้นให้พระสงฆ์และชาวพุทธหันมาให้ความสำคัญหลักคำสอน ในฐานะเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ เหตุการณ์สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ พระองค์โปรดให้ส่งพระสงฆ์ไทยไปสืบการพระศาสนาที่ศรีลังกา ผลจากการสืบข่าวพระศาสนาครั้งนั้น ทำให้ไทยและศรีลังกาเรียนรู้กันและกัน และทราบชัดถึงความรุ่งเรืองด้านวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์และศรัทธาความเชื่อของพระพุทธศาสนา

สุดท้ายสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงบ้านเมืองเข้าสู่ภาวะปกติสุขไม่มีภัยสงครามเข้ามาเบียดเบียน ส่วนเศรษฐกิจก็เกิดความมั่งคั่งอันเป็นผลมาจากการค้าขายกับจีน จึงทำให้พระมหากษัตริย์และขุนนางหันมาอุปถัมภ์พระศาสนาอย่างเต็มที่ สมัยนี้มีการสร้างและบูรณะวัดเป็นจำนวนมาก เกิดพระสงฆ์ทรงปรารภอยู่มากมายเพราะระบบการศึกษามีประสิทธิภาพ ภายใต้ราชูปถัมภ์อย่างดียิ่ง (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2555) เหตุการณ์สำคัญอย่างหนึ่งคือมีพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งเกิดขึ้นในชื่อว่าธรรมยุตผู้ทำหน้าที่คือพระวชิรญาณเถระ โดยปฏิรูปพระพุทธศาสนาด้วยการปรับแก้พิธีกรรมบางอย่างให้ทันสมัยอ้างอิงสังฆกรรมตามคัมภีร์พระไตรปิฎก และมีวัตรปฏิบัติดังตามพระธรรมวินัย (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ, 2508) เหตุการณ์สำคัญสมัยนี้คือพระมหากษัตริย์โปรดให้ส่งพระสงฆ์ไทยเดินทางไปสืบข่าวพระศาสนา 2 ชุด จุดประสงค์สำคัญคือการสืบข่าวพระศาสนา การสักการะปูชนียสถาน การสักการะพระเขี้ยวแก้ว และการเยี่ยมคัมภีร์หายาก ผลจากการปฏิสัมพันธ์ครั้งนี้ คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและกันในลักษณะของสมณศาสน์ การเดินทางไปมาหาสู่กันอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน และคณะสงฆ์ศรีลังกาสนใจการพระศาสนาของไทยมากขึ้น อีกทั้งเปิดมุมมองของพระสงฆ์ศรีลังกาต่อไทยอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม การปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกาล้วนเป็นการเอื้ออาทรกันในลักษณะของราชูปถัมภ์เท่านั้น หาได้เข้าไปแทรกแซงจัดการเปลี่ยนแปลงคณะสงฆ์ของกันและกันไม่

2. การพระพุทธศาสนาของศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24

สมัยอาณาจักรแคนตีตอนปลาย กษัตริย์ผู้ปกครองคือเชื้อพระวงศ์นายักร์แห่งอินเดียใต้ กษัตริย์ทมิฬเหล่านั้นเป็นชาวทมิฬนับถือฮินดูมาก่อน แต่ทุกพระองค์พยายามปรับตัวเข้ากับสังคมชาวสิงหล ด้วยการหันมานับถือพระพุทธศาสนาและศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวสิงหล พร้อมถวายความอุปถัมภ์คณะสงฆ์ทุกอย่าง (John Clifford Holt, 1996) แต่สิ่งหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นเสมอมาคือความหวาดระแวงกันและกันระหว่างกษัตริย์ทมิฬกับชาวสิงหล สมัยพระเจ้าศรีวิกรมราชสิงหะ พระองค์ให้ความสำคัญกับพระประยูรญาติ โดยลดทอนบทบาทของขุนนางชาวสิงหล แล้วปรับเปลี่ยนให้พระประยูรญาติเข้ามาทำหน้าที่แทน เป็นเหตุให้พระสงฆ์และขุนนางชาวสิงหลชวนอังกฤษเข้ามายึดเมืองแคนตี สำหรับเหตุการณ์ด้านศาสนานั้น คณะสงฆ์สยามวงศ์ซึ่งสืบสายมาจากพระอุบาลีมหาเถระสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้แตกแยกเป็นสองกลุ่ม กล่าวคือมัลลวัตตินิกายและอัศศิริยินิกาย เอกลักษณ์ของคณะสงฆ์สยามวงศ์คือจำกัดสิทธิการบวชเฉพาะวรรณะชั้นสูง พระสงฆ์ตามหัวเมืองชายทะเลไม่พอใจจึงพากันไปบวชที่พม่า (Ahungalle Arunatilaka, 1999) โดยการอุปถัมภ์ของขุนนางชั้นผู้ใหญ่ พระสงฆ์เหล่านั้นครั้งกลับเกาะลังกามาตุภูมิแล้ว ได้ก่อตั้งคณะสงฆ์กลุ่มใหม่ในชื่อว่าอมรปุณิกาย ภายใต้การอุปถัมภ์ของอังกฤษในฐานะผู้ปกครองหัวเมืองชายทะเล แม้เบื้องต้นคณะสงฆ์นิคมอังกฤษผู้เกิดก่อนกับอมรปุณิกายผู้ก่อตั้งทีหลัง จะไม่แสดงความขัดแย้งก็จริง เพราะต่างมีอิทธิพลคนละส่วน กล่าวคือสยามวงศ์มีขอบเขตในอาณาจักรแคนตี ส่วนอมรปุณิกายมีอิทธิพลในเขตอาณานิคมอังกฤษ แต่ครั้งอังกฤษแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเทียบเท่าสยามวงศ์ พระสงฆ์อมรปุณิกายก็เริ่มแสดงอิทธิพลจนต่อมากลายเป็นเหตุวิวาทระหว่างสองนิกาย

สมัยอังกฤษปกครองหัวเมืองชายทะเลรอบเกาะตง พระพุทธศาสนาได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงเนื่องจากนโยบายด้านศาสนาของอังกฤษเน้นสนับสนุนคริสต์ศาสนา ในฐานะศาสนาของรัฐ (Charles Winston Karunaratna, 1974) นโยบายดังกล่าวเกิดเป็นผลรูปธรรม 4 ด้าน คือ 1) การเผยแพร่คริสต์ศาสนา อังกฤษสนับสนุนด้านการเงินและออกกฎหมายรับรอง เพื่อให้บาทหลวงสามารถเผยแพร่ได้อย่างอิสระเสรี ส่วนพระพุทธศาสนาถูกปิดกั้นห้ามแสดงออกในที่สาธารณะ 2) การเปิดโรงเรียนชาวคริสต์ เจตนาเพื่อชักจูงให้ชาวสิงหลเข้ารับ โดยหลักสูตรเน้นความทันสมัยแบบตะวันตก 3) การสร้างโรงพยาบาลเพื่ออำนวยความสะดวก

Citation : พระมหาพจน์ สุวโจ, พระครูศรีปัญญาวิกรม, วั ชีรัมย์ และชยาภรณ์ สุขประเสริฐ. (2568). การปฏิสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ, 3(6), 53-66. <https://doi.org/10.65205/jasru.2025>.

สะดวกสำหรับชาวคริสต์เท่านั้น และ 4) การชักชวนพระเถระผู้ใหญ่ให้เข้ารีตเป็นคริสต์ ด้วยการเสนอตำแหน่งและหน้าที่การงาน (Thomas Moscrop and Arthur Restarick, 1890) นโยบายดังกล่าวส่งผลกระทบต่อคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาในวงกว้าง ไม่สามารถเรียกร้องความเสมอภาคจากอังกฤษได้นอกจากนั้น พระพุทธศาสนาต้องเผชิญกับความขัดแย้งภายในคณะสงฆ์อมรปุณิกาย โดยเฉพาะตำแหน่งพระมหานายกหรือหัวหน้าของหมู่คณะ แม้จะมีข้ออ้างเรื่องความถูกต้องของสืมา แต่แท้ที่จริงแล้วคือความพยายามแข่งขันกันด้วยตำแหน่งพระมหานายก กรณีดังกล่าวกลายเป็นเหตุใหญ่โตสร้างความร้าวฉานทั้งคณะสงฆ์และฆราวาสผู้ถวายความอุปถัมภ์

ครั้นอังกฤษเข้ายึดครองอาณาจักรแคนดีได้เรียบร้อยแล้ว เกาะลังกาทั้งหมดก็อยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษเพียงผู้เดียว เบื้องต้นแม้อังกฤษจะให้สัญญาว่าจะปกป้องพระพุทธศาสนาและไม่ทำลายพิธีกรรมอันดีงามของบรรพบุรุษ แต่การหมิ่นเกียรติพระเถระด้วยการไม่ให้ความเคารพ หรือการแย่งชิงสมบัติพระเจี๊วแก้วอันเป็นมรดกของบรรพชน ก็เป็นจุดเริ่มต้นสร้างความไม่พอใจแก่คณะสงฆ์และชาวพุทธสิงหลต่อมาขุนนางผู้ใหญ่และพระสงฆ์เห็นว่างอังกฤษกดขี่ข่มเหงและดูหมิ่นพระพุทธศาสนามากขึ้น จึงร่วมมือกันก่อจลาจลต่อต้านอังกฤษหลายต่อหลายครั้ง อังกฤษต้องใช้วิธีการปราบปรามเด็ดขาดทุกครั้ง ด้วยการประหารชีวิตหัวหน้าผู้ต่อต้านทั้งพระสงฆ์และฆราวาส (H.A.J. Hulugalle, 2002) สร้างความเสียหายแก่บ้านเมืองและคณะสงฆ์ เหตุการณ์สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือคณะสงฆ์ต้องเผชิญกับการเผยแพร่คริสต์ศาสนา โดยมีอังกฤษเป็นผู้สนับสนุนพวกบาทหลวงอย่างเต็มรูปแบบ จุดหักเหสำคัญคือการศึกษาคณะสงฆ์ได้ถูกอังกฤษตัดขาดการสนับสนุนอย่างสิ้นเชิง ตรงกันข้ามโรงเรียนชาวคริสต์ นอกจากนั้น สมัยนี้คณะสงฆ์ศรีลังกามีปฏิสัมพันธ์กับไทย ด้วยการลิขิตสมณศาสนติดต่อกันหลายฉบับ เนื้อหาส่วนใหญ่สะท้อนการพระศาสนาในศรีลังกาภายใต้การปกครองของอังกฤษ

3. การปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์สะท้อนให้เห็นหลายด้าน กล่าวคือ 1) การเยี่ยมคัมภีร์สำคัญ ฝ่ายไทยยืนยันชัดเจนว่าต้องการเยี่ยมคัมภีร์สำคัญมาคัดลอก เพราะสถาบันพระมหากษัตริย์และขุนนางให้ความสำคัญ ขณะเดียวกันพระสงฆ์นักปราชญ์ชาวศรีลังกาที่ต้องการคัมภีร์หายากจากไทยเช่นกัน 2) การช่วยเหลือข้อพิพาท คณะสงฆ์ศรีลังกาสมัยนั้นแบ่งเป็นสองนิกายกล่าวคือสยามวงศ์และอมรปุณิกาย แต่ละนิกายต่างมีขุนนางผู้ใหญ่สนับสนุนเหมือนกัน ครั้นเกิดข้อพิพาทและไม่สามารถตกลงกันได้ จึงหันมาขอคำปรึกษาจากไทย (พระมหาพจน์ สุวโจ, 2567) และ 3) การสถาปนาธรรมยุติกนิกาย พระสงฆ์ศรีลังการับรู้ความมีอยู่และแนวทางปฏิบัติของคณะสงฆ์ธรรมยุตเป็นอย่างดี เนื่องจากมีพระสงฆ์ศรีลังกาหลายรูปเดินทางมาสืบการพระศาสนาในไทย และเข้าพำนักวัดบวรนิเวศวิหาร ครั้นเดินทางกลับลังกามาตฤมีย่อมพระสงฆ์หลายกลุ่มมาสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ ความงดงามแห่งวัตรปฏิบัติของคณะสงฆ์ธรรมยุตด้วย พระวชิรญาณเถระในฐานะเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงเป็นหัวหน้าด้วย จึงเป็นเหตุให้คณะสงฆ์ศรีลังกาแสดงความประสงค์ เพื่อขอขลังกัณฑ์คณะสงฆ์ธรรมยุต (พระมหาพจน์ สุวโจ, 2567)

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับคณะสงฆ์ศรีลังกา ชี้ให้เห็นผลดีหลายด้าน กล่าวคือ 1) การสืบข่าวพระศาสนา สืบเนื่องจากมีพระสงฆ์ศรีลังกาหลายคณะเดินทางไปสืบข่าวการพระศาสนาเมืองไทย และเข้าพำนักวัดบวรนิเวศวิหาร พระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายได้สนทนาแลกเปลี่ยนความรู้จนเข้าใจอย่างแจ่มชัดว่า การพระศาสนาในศรีลังกาเป็นอย่างไร ทั้งคณะสงฆ์และปูชนียสถาน พระมหากษัตริย์ทรงเห็นความสำคัญดังกล่าว จึงโปรดให้ส่งพระสงฆ์ไปสืบข่าวพระศาสนาที่ศรีลังกา 2) การสักการะเจดีย์สถาน จุดประสงค์หลักเบื้องต้นของพระมหากษัตริย์ไทยคือ มีพระราชประสงค์ต้องการทราบคติความเชื่อและวัตรปฏิบัติของชาว

Citation : Suvaco., P., sripanyavikrom.,S., Chueram., W., & Sukprasert, C. (2025). Buddhist Relation between Thailand and

Sri Lanka in 17th-18th Century. *Journal of Academic Surindra Rajabhat*, 3(6), 53-66.

<https://doi.org/10.65205/jasrru.2025. 3035>

พุทธศรีลังกา โดยเฉพาะประเพณีสักการะบูชาปูชนียสถาน (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ, 2546) ซึ่งเป็นต้นทางของคติความเชื่อในไทย ผลจากการส่งพระสงฆ์ไทยไปศรีลังกาทำให้ทราบว่าการบูชาพุทธยังดำรงมั่นคงเป็นอย่างดี และ 3) ขอความอนุเคราะห์ การเดินทางไปมาระหว่างศรีลังกาและไทยสมัยนั้นเป็นปัญหาใหญ่ของชาวพุทธศรีลังกา เพราะถูกจำกัดโดยอังกฤษผู้เป็นเจ้าของอาณานิคม ด้วยจากการปิดกั้นของพระเถระผู้ใหญ่ด้วย พระสงฆ์ที่เดินทางมาไทยแต่ละรูปมักได้รับความอุปถัมภ์จากคหบดีหรือขุนนางผู้ใหญ่ ด้วยเหตุนั้น พระสงฆ์ศรีลังกาจึงต้องการความอนุเคราะห์จากพระมหากษัตริย์ไทย ด้วยการอำนวยความสะดวกการเดินทางและที่พักอาศัย

ส่วนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลชี้ให้เห็นผลหลายด้านเช่นกัน กล่าวคือ 1) การมอบไทยธรรม ส่วนใหญ่เป็นคัมภีร์และไทยธรรมอันเหมาะสมแก่สมณภาวะ ยกเว้นสิ่งของที่พระสงฆ์ศรีลังกาจัดถวายพระมหากษัตริย์ไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปและพระบรมสารีริกธาตุ 2) การแสดงความเป็นมิตร เป็นการแสดงออกด้วยการช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกกันและกัน ทั้งในส่วนสถานที่พักและการให้คำแนะนำ เพื่อความเข้าใจถูกต้องตามพระธรรมวินัย และ 3) การสร้างความเข้าใจกันและกัน คณะสงฆ์และขุนนางชาวศรีลังกาไม่รู้ประเพณีตามพระราชสำนักของไทย จึงพากันส่งจดหมายมาถวายพระมหากษัตริย์บ้าง ถวายไทยธรรมอันไม่เหมาะสมบ้าง ขอความอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์บ้าง ฝ่ายไทยเห็นว่าลักษณะดังกล่าวน่าจะสร้างความรำคาญเบื่องพระยุคลบาท จึงทำหน้าที่ลิขิตสมณสาสน์ตอบ ด้วยการอธิบายวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ไทย ประเพณีวัฒนธรรมอันถูกต้อง และประเพณีปฏิบัติของพระราชสำนัก (พระมหาพนธ์ สุวโจ, 2567) ส่วนพระสงฆ์ศรีลังกาก็ชี้แจงไทยเช่นกัน เพราะเห็นว่ามีพระสงฆ์ศรีลังกาเดินทางไปไทยหลายคน บางกลุ่มสร้างชื่อเสียงในด้านลบจนคนไทยติเตียน จึงเน้นย้ำว่าเป็นพฤติกรรมเฉพาะกลุ่มเท่านั้น มิได้หมายถึงพระสงฆ์ศรีลังกาทั้งหมด

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

1. การพระพุทธศาสนาของไทยในพุทธศตวรรษที่ 24 พบว่าสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น สถาบันที่เข้ามาฟื้นฟูคณะสงฆ์คือพระมหากษัตริย์ เนื่องจากมองว่าบ้านเมืองไม่สงบประการหนึ่ง คณะสงฆ์อ่อนแอไม่สามารถรวมกันเป็นเนื้อเดียวประการหนึ่ง สถาบันกษัตริย์จำเป็นต้องเข้ามาจัดระเบียบคณะสงฆ์เพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียว เพราะถือว่าสถาบันสงฆ์เป็นหนึ่งในสถาบันหลักของบ้านเมือง การฟื้นฟูคณะสงฆ์เน้นความสำคัญไปยังสองทิศทาง หนึ่งนั้นคือการตรากฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมของพระสงฆ์ ซึ่งสมัยนั้นมีพระสงฆ์ประพฤติผิดอาชญาเป็นจำนวนมาก พร้อมจัดการการศึกษาเพื่อเป็นคู่มือให้พระสงฆ์ปฏิบัติตาม ส่วนสองนั้นเป็นการสร้างและบูรณะอารามวิหาร เพื่อให้เพียงพอต่อพระสงฆ์ซึ่งกระจายกันอยู่ตลอดอาณาจักร พร้อมอุทิศที่ดินและคนงาน เพื่อดูแลรักษาคณะสงฆ์ให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างง่าย พร้อมกันนั้นก็เสมือนการแสดงบทบาทของสถาบันกษัตริย์ในฐานะผู้ควบคุมและจัดระเบียบคณะสงฆ์ ให้เป็นไปในทิศทางที่ตนเองกำหนด สอดคล้องกับอัจฉรา กาญจนมัย ในงานวิจัยเรื่อง “การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.2325-2394)” ซึ่งระบุว่าสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระพุทธศาสนาได้รับการทำนุบำรุงจากบุคคลหลายกลุ่มในสังคม โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ครั้นฝ่ายอาณาจักรเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูอย่างใกล้ชิด จึงทำให้รูปแบบการปกครองฝ่ายพุทธจักรบางประการคล้ายคลึงกับรูปแบบการปกครองของรัฐ ส่วนการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาสมัยนี้มุ่งสร้างและปฏิสังขรณ์วัดเป็นสำคัญ จึงทำให้เกิดวัดวาอารามเป็นจำนวนมาก ประกอบกับวัดมีที่ดินและแรงงานเข้าคน

Citation : พระมหาพนธ์ สุวโจ, พระครูศรีปัญญาภิรม, ไฉ่ ชีรัมย์ และชยาภรณ์ สุขประเสริฐ. (2568). การปฏิสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่าง

ไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ, 3(6), 53-66. <https://doi.org/10.65205/jasrru.2025.3035>

3035

จึงทำให้วัดมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้สถาบันพุทธศาสนาสามารถทำหน้าที่ทางสังคมได้ดี พระสงฆ์จึงมีบทบาทในฐานะเป็นที่พึ่งพิงของชาวไทย (อัจฉรา กาญจน์มัย, 2523)

2. การพระพุทธศาสนาของศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24 พบว่าพระพุทธศาสนาเผชิญภัยร้ายแรงสองด้าน หนึ่งนั้นเป็นศึกษาภายในอันเนื่องมาจากอาณาจักรแคนตีปกครองโดยกษัตริย์ทมิฬราชวงศ์นายักกรแห่งอินเดียใต้ ขณะที่อาณาจักรพราหฺมาเป็นชาวสิงหล แม้กษัตริย์จะหันหน้ามานับถือพระพุทธศาสนา แต่ด้านการเมืองกลับแต่งตั้งพระประยูรญาติเข้าทำหน้าที่แทนขุนนางชาวสิงหล พวกขุนนางและพระสงฆ์จึงรวมตัวกันต่อต้านแล้วเชิญชวนอังกฤษเข้ายึดครองอาณาจักรแคนตี ส่วนสองนั้นคือศึกษาภายนอก ครั้นอังกฤษเข้าปกครองเกาะลังกาทั้งหมดแล้ว ได้สร้างเพทุบายทำสนธิสัญญารักษาและคุ้มครองพระพุทธศาสนา แต่ความจริงคืออังกฤษสนับสนุนคริสต์ศาสนาให้เป็นศาสนาแห่งรัฐ โดยก่อตั้งโรงเรียนเพื่อเปลี่ยนชาวสิงหลเข้ารีตเป็นคริสต์ ส่วนพระสงฆ์ออกกฎหมายห้ามเผยแพร่พระพุทธศาสนาในที่สาธารณะ ขณะเดียวกันบาทหลวงก็มีบทบาทต่อนวัตกรรมใหม่ เช่น การจัดระบบการเรียนการสอน การจัดพิมพ์เอกสาร และการจัดองค์กรอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับ Charles Winston Karunaratna ซึ่งเขียนดุฆนีพนธ์เรื่อง “Buddhism and Christianity in Ceylon (1796-1948)” ระบุว่าสมัยอังกฤษปกครองเกาะลังกานั้นบาทหลวงชาวคริสต์เสนอหลักการเพื่อสร้างเกาะลังกาให้สันติสุข หนึ่งนั้นคือการเปลี่ยนชาวสิงหลให้เข้ารีตเป็นคริสต์ โดยวางแผนการก่อตั้งโรงเรียนสอนวัฒนธรรมชาวตะวันตก การอนุญาตให้บาทหลวงสามารถเผยแพร่คริสต์ศาสนาได้อย่างเสรี และโน้มน้าวชักชวนพระเถระผู้ใหญ่ให้เข้ารีตเป็นคริสต์ด้วยการเสนอตำแหน่งชั้นสูง ส่วนพระสงฆ์ให้ออกมาตรการควบคุมการประกอบศาสนกิจ (Charles Winston Karunaratna, 1974: abstract)

3. การปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24 พบว่าการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวมีลักษณะสงเคราะห์เกื้อกูลกัน โดยฝ่ายไทยต้องการสืบข่าวการพระศาสนาว่าพระสงฆ์และชาวพุทธศรีลังกาศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนาหรือไม่ ขนบธรรมเนียมอันดีงามยังรักษากันอยู่หรือไม่ เพราะเห็นว่าสมัยนั้นเกาะลังกตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษเรียบร้อยแล้ว ขอกังวลดังกล่าวเป็นเหตุให้ส่งพระสงฆ์ไปสืบพระศาสนายังเกาะลังกา ซึ่งได้รับการดูแลต้อนรับเป็นอย่างดีจากชาวพุทธศรีลังกา พร้อมรับรู้ความเป็นไปของพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน นอกจากนั้น ยังได้ค้นคว้าหาความคืบหน้าเกี่ยวกับศึกษาด้วย ส่วนฝ่ายศรีลังกามองว่าอังกฤษไม่ได้สนับสนุนพระสงฆ์เหมือนสมัยกษัตริย์ปกครอง ครั้นพระมหากษัตริย์ไทยมีปฏิสัมพันธ์ไม่ตรีด้วย ก็ขอความอนุเคราะห์การเดินทางไปมาระหว่างศรีลังกาและไทย อีกด้านหนึ่งก็ขอความอนุเคราะห์การบวชในคณะสงฆ์ธรรมยุต ซึ่งก่อตั้งโดยพระวชิรญาณเถระผู้เป็นเชื้อพระวงศ์ชั้นสูง สอดคล้องกับพิมพ์ราไพ เปรมสมิทธิ ซึ่งเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกา ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” พบว่าจุดประสงค์หลักของการติดต่อระหว่างไทยกับศรีลังกาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมี 2 ประการ คือ 1) เพื่อต้องการทราบความเป็นไปในทางพุทธศาสนา และ 2) เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ในทางพระพุทธศาสนา ผลการติดต่อระหว่างไทยกับลังกาเกิดประโยชน์ 3 ทาง คือ 1) ทำให้เรียนรู้พุทธศาสนาซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระสงฆ์ศรีลังกาเดินทางมาไทยหลายคนและพำนักวัดบวรนิเวศวิหาร ได้มีโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนความเห็นกับคณะสงฆ์ธรรมยุต 2) ทำให้ทราบว่าพระเชีวแก้วในฐานะสิ่งสำคัญสูงสุดของชาวพุทธศรีลังกา ยังมีการรักษาคุ้มครองและประกอบพิธีบูชาเป็นประจำ และ 3) ทำให้บทบาทของอังกฤษต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเบื้องต้นถวายความอุปถัมภ์เป็นอย่างดีต่อมารู้เห็นว่าพระสงฆ์พม่าหันหน้ามาพึ่งพิงอังกฤษเสีย และ 3) ทำให้ทราบว่าพระสงฆ์ศรีลังกาต้องการ

Citation : Suvaco., P., sripanyavikrom.,S., Chueram., W., & Sukprasert, C. (2025). Buddhist Relation between Thailand and

Sri Lanka in 17th-18th Century. *Journal of Academic Surindra Rajabhat*, 3(6), 53-66.

<https://doi.org/10.65205/jasrru.2025.3035>

บวชกับคณะสงฆ์ธรรมยุต เพราะทราบถึงวัตรปฏิบัติอันดีงามของคณะสงฆ์ธรรมยุต (พิมพ์ร่ำไผ่ เปรมสมิทธิ์, 2523: 91-112)

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

การปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24 เน้นเฉพาะด้านศาสนาและจำกัดขอบเขตเฉพาะต้นกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ยังมีประเด็นเพิ่มเติมที่น่าสนใจจึงขอเสนอแนะ ดังนี้

1. บทบาทของอังกฤษต่อการปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยและศรีลังกา เนื่องจากสมัยนั้นอังกฤษสามารถยึดครองเกาะลังกาได้เรียบร้อยแล้ว ปัญหาชนสงฆ์คือเหตุใดอังกฤษจึงสนับสนุนพระสงฆ์ศรีลังกาอย่างยิ่ง และดูแลต้อนรับคณะสงฆ์ไทยเป็นอย่างดี เพราะสมัยนั้นอังกฤษได้ส่ง John Crawford เป็นทูตเดินทางมาไทยเพื่อทำการค้าแต่ถูกปฏิเสธ

2. คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายในสายตาของพระสงฆ์ศรีลังกา สมณศาสน์ฝ่ายศรีลังการะบุว่าพระสงฆ์ศรีลังการับรู้ความเป็นไปของคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายแห่งวัดบวรนิเวศวิหาร ในฐานะเป็นคณะสงฆ์ผู้ตั้งตามด้วยวัตรปฏิบัติ และพระวชิรญาณเถระในฐานะหัวหน้าเป็นเชื้อพระวงศ์ชั้นสูง ปัญหาชนวิเคราะห์คือกรณีพระสงฆ์ศรีลังกาต้องการบวชในคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายมีอะไรเป็นแรงจูงใจ

3. ทศนคติของคณะสงฆ์อมรปุณิกาย สมณศาสน์ฝ่ายศรีลังการะบุว่าคณะสงฆ์กลุ่มนี้เดินทางไปบวชแปลงที่เมืองอมรปุระของพม่า แล้วกลับมาก่อตั้งอมรปุณิกาย ต่อมาได้ติดต่อกับคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย แล้วทราบว่าคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายเป็นเชื้อสายเดียวกับพวกตน จึงพยายามเชื่อมโยงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ให้เห็นว่าสืบสายมาจากแหล่งเดียวกันคือกัลยาณีสีมาแห่งเมืองหงสาวดี

4. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการกำหนดกรอบระยะเวลา เนื่องจากเหตุการณ์ของไทยและศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 24 มีเอกสารชั้นปฐมภูมิเป็นจำนวนมาก หากมีการวิเคราะห์ในเชิงลึกน่าจะสะท้อนให้เห็นหลายบริบท ทั้งการเมือง การศาสนา การค้า และความสัมพันธ์กับประเทศอื่น

เอกสารอ้างอิง (References)

- กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4. (2505). พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ. (2508). ประดิษฐานพระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกายและนิยายเรื่องตาม่องล่าย. ธนบุรี: สหประชาพานิชย์.
- กรมพระสมมตวรพันธุ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ. (2545). เรื่องแต่งตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 1-2. กรุงเทพฯ: บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.
- กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ. (2546). เรื่องประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค). (2555). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-4 เล่ม 1-2. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- ประชุมพระราชปจฉา เล่ม 1-2. (2550). สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี และราชกิจจานุเบกษา.
- พิมพ์ร่ำไผ่ เปรมสมิทธิ์. (2525). ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยกับลังกาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

- พระมหาพจน์ สุวโจ. (2567). 200 ปี วชิรญาณวสุธรณ์: สมณศาสน์ระหว่างไทยและศรีลังกา. นครปฐม: สาสะพิมพ์การ.
- มหามกุฏราชานุสรณีย์. (2511). พระนคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย.
- สนามหลวงแผนกบาลี. (2548). การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี. กรุงเทพฯ: อาทรการพิมพ์.
- หนังสือโอวาทานุสาสนี. (2547). พระนคร: โรงพิมพ์ไทย ณ สะพานยศเส.
- อัจฉรา กาญจน์มัย. (2523). การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2394) [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- Ahungalle Arunatilaka. (1999). Golden Links Myanmar-Sri Lanka. Colombo: S. Godage and Brothers Publishers.
- Charles Winton Karunaratna. (1974). Buddhism and Christianity in Ceylon, 1796-1948. PhD. Dissertation, University of London.
- H.A.J. Hulugalle. (2002). British Governors of Ceylon. Colombo: Arjuna Hulugalle Dictionaries.
- H.W. Codrington. (1995). A Short History of Ceylon. New Delhi: Asian Educational Services.
- John Clifford Holt. (1996). The Religious World of Kirti Sri: Buddhism, Art, and Politics in Late Medieval Sri Lanka. Oxford: Oxford University Press.
- K.M. Padmasiri Kulasekera. (1984). British Administration in the Kandyan Provinces of Sri Lanka, 1813-1833. PhD. Dissertation, University of London.
- Kitsiri Malalgoda. (1976). Buddhism in Sinhalese Society 1750-1900. Berkeley: University of California Press.
- K.M.P. Kulasekera. (1984). British Administration in the Kandyan Provinces of Sri Lanka, 1815-1833, with Special Reference to School Change. PhD. Dissertation, University of London.
- L.S. Dewaraja. (1988). The Kandyan Kingdom of Sri Lanka 1707-1782. Colombo: Lake House Investments LTD.
- Punchibandara Dolapihilla. (1959). In the Days of Sri Wickramarajasingha: Last King of Kandy. Maharagama: Saman Press.
- T.G. Kulatunge. (2018). Buddhist Nikayas in Sri Lanka. Nugegod: Taranjee Printers.
- Thomas Moscrop and Arthur Restarick. (1890). Ceylon and Its Methodism. London: Robert Culley.
- Upali Chandrabhaya Wickremaratne. (1964). The British Administration of the Maritime Provinces of Ceylon 1796-1802. PhD. Dissertation, University of London.

